

ТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ГОСПОДАРСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ»

Щокіна Олена Олександрівна,

канд. юрид. наук,
старша викладачка кафедри господарського права,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail: shchokinaelena@gmail.com
ORCID 0000-0001-8320-5543

У статті досліджено поняття «господарська організація», з'ясовано історію його закріплення у ГК України. Проаналізовано законодавчо визначені ознаки господарських організацій та їх недоліки. Сформульовано теоретичні проблеми, спричинені застосуванням цього поняття у законодавстві. Приділено увагу проблемі організаційно-правових форм господарських організацій. Визначено, що складність формулювання переліку організаційно-правових форм некомерційних господарських організацій є наслідком відсутності чіткого критерія розмежування підприємництва і некомерційного господарювання.

Ключові слова: господарська організація; суб'єкт господарювання; підприємство.

Вступ. Поняття «господарська організація» відоме в науці господарського права ще з радянських часів. Щоправда воно не отримало значного поширення й використовувалося лише в окремих наукових працях. Засновник господарського права радянського періоду В. В. Лаптев (V. V. Laptev) взагалі не користувався даним терміном. Не застосовувався цей термін і у складеному під його керівництвом проекті Господарського кодексу СРСР 1970 р.

В Україні поняття «господарська організація» отримало законодавче закріплення у 2003 р. з прийняттям Господарського кодексу України (далі – ГК України) [3]. Так, згідно з ч. 2 ст. 55 ГК України суб'єктами господарювання є господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [23], державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до нього, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українській науці господарського права правовий статус господарських організацій комплексно не досліджувався. Водночас суб'єктам господарського права присвячено монографію В. С. Щербини (V. S. Shherbyna) (2008) [17]. У своїх працях С. М. Грудницька (S. M. Hrudnytska), О. М. Вінник (O. M. Vinnyk), І. В. Лукач (I. V. Lukach), А. В. Смітюх (A. V. Smitiukh) та інші переважно зосереджувалися на проблематиці окремих видів господарських організацій. Організаційно-правову форму господарювання досліджено у дисертації М. Р. Аветисян (M. R. Avetysjan) (2019) [1].

Мета статті – розглянути теоретичні проблеми визначення поняття «господарська організація» та окреслити напрями їх розв'язання.

Виклад основного матеріалу. Основним учасником господарських відносин у радянській плановій економіці було підприємство, а термін «господарська організація» застосовувався лише деякими науковцями. Так, у підручнику з господарського права 1977 р. господарська організація визначається як організаційно оформлений і наділений правами юридичної особи структурний підрозділ народного господарства, який, маючи відокремлене майно, силами свого колективу під керівництвом вищого органу виконує в суспільному виробництві певні функції, виконує відповідно до них покладені на нього обов'язки і використовує надані йому права [20, с. 154]. До категорії господарських організацій відносили також ті структурні підрозділи народного господарства, функція яких полягала у здійсненні господарського керівництва або у виконанні одночасно управлінської і виробничої господарської діяльності. До цієї групи належали органи господарського керівництва, яким підпорядковувалися підприємства, вищі ланки цієї галузі господарства (міністерства, відомства), а також функціональні органи, такі як Госнаб СРСР, Госстандарт СРСР та ін. [Там само, с. 152–153].

В. В. Лаптев у своїх наукових працях використовував по суті синонімічне господарській організації поняття «господарський орган», під яким розумів соціалістичні організації, створені для здійснення господарської діяльності та

керівництва нею. Учений розрізняв три види господарських органів: органи господарського керівництва, підприємства і господарські об'єднання [21, с. 47]. Цей підхід був покладений у проєкт підготовленого під його керівництвом Господарського кодексу СРСР 1970 р. [22].

Отже, в радянській господарсько-правовій науці поняття «господарська організація» було розроблено недостатньо. Крім того, сформульовані за планового господарства теоретичні положення в умовах переходу до ринкової економіки потребували суттєвого перегляду.

З набуттям Україною незалежності одразу було розпочато роботу з кодифікації господарського законодавства. У 1996 р. українські науковці під керівництвом В. К. Мамутова підготували проєкт ГК України, але в ньому поняття «господарська організація» не вживалося. У проєкті ГК України від 02.06.2000 р., зареєстрованому у Верховній Раді України, ч. 2 ст. 55 була сформульована так: «Суб'єктами господарювання (господарюючими суб'єктами) є: 1) підприємства та об'єднання підприємств, а також інші суб'єкти, передбачені цим Кодексом, що утворені для здійснення господарської діяльності та зареєстровані в установленому законом порядку як господарюючі суб'єкти» [10]. У такій редакції дана стаття була прийнята Верховною Радою України у першому читанні.

Уперше термін «господарська організація» було вжито в поданому до другого читання проєкту ГК України від 15.06.2001 р. для позначення суб'єктів, перелічених у п. 1 ч. 2 ст. 55 попереднього проєкту [19]. І тільки в процесі узгодження положень проєктів Цивільного і Господарського кодексів напередодні їх прийняття з'являється чинне і сьогодні формулювання ч. 2 ст. 55 ГК України: «Суб'єктами господарювання є: 1) господарські організації – юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку».

Так, не існуюче в інших правових системах поняття «господарська

організація» [Див.: 5], отримало в Україні законодавче закріплення, залишаючись при цьому мало розробленим теоретично. Дане поняття є досить вдалим для позначення усього розмаїття господарюючих суб'єктів, але його введення в обіг спричинило низку теоретичних проблем, зокрема щодо: співвідношення понять «господарська організація» і «підприємство», наявності статусу юридичної особи, визначення організаційно-правових форм господарських організацій, розмежування комерційних і некомерційних господарських організацій та класифікації господарських організацій в цілому.

У радянській і пострадянській науці господарського права та законодавстві господарюючі суб'єкти переважно позначалися поняттям «підприємство». Поряд з ним науковці вживали терміни «господарський орган», «господарська організація». Сучасна економічна теорія широко послуговується термінами «господарська організація» та «господарський осередок» (хозяйственная ячейка. – рос.). Усі ці терміни мають економічну природу і використовуються для позначення одного й того ж явища – самостійної господарської одиниці. Отже, вони є взаємозамінними, і остаточне рішення належить законодавцю.

Поняття «підприємство» і сьогодні залишається центральним у ГК України, тоді як термін «господарська організація», окрім ст. 55 ГК України, вживається тільки у ст. 118 цього кодексу для визначення поняття «об'єднання підприємств» [3]. Відповідно до ст. 62 ГК України підприємство – це самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому ГК та іншими законами [Там само]. Наведене визначення дозволяє використовувати форму підприємства для здійснення будь-якої господарської діяльності, включаючи некомерційну.

Разом із тим дискусійним є питання про належність до підприємств

деяких суб'єктів, зокрема фінансових установ та організацій сфери нематеріальних послуг. Так, на спірність питання про належність банку до підприємств указував В. С. Мартем'янов. Але він схилився до думки, що правильніше вважати банк підприємством, яке діє у сфері фінансів [7, с. 93]. В. С. Щербина не розглядає фінансові установи як підприємства, проте не аргументує цю точку зору. Учений лише зазначає: «Всі інші суб'єкти господарювання, які не є підприємствами (банки, страхові компанії, інші фінансові установи, біржі тощо), по суті, обслуговують підприємства, створюючи їм належні умови для здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної та іншої господарської діяльності» [25, с. 54].

Разом з тим, ще у радянській науці банки відносили до господарських організацій. Вважалося неправильним визнавати господарськими лише ті осередки суспільного виробництва, де безпосередньо здійснюється виробничий процес, а до категорії господарських організацій належать і банки, оскільки кредитування і виконання розрахункових операцій є різновидами господарської діяльності [20, с. 152].

Здається, що в сучасних умовах, зважаючи на велике різноманіття господарюючих суб'єктів, категорія «підприємство» вже не здатна виконувати інтегративну роль і має поступитися поняттю «господарська організація». Використання поняття «підприємство» у ГК України як узагальнюючого одночасно з його застосуванням як організаційно-правової форми, на нашу думку, є неправильним. Зокрема, у ст. 63 ГК України слід викласти види та організаційно-правові форми господарських організацій, а не лише підприємств. Це дозволить усунути колізію організаційно-правових форм, яка виникає сьогодні при віднесенні до корпоративних підприємств господарських товариств. Отже, видається доцільним розширити застосування у ГК України поняття «господарська організація», залишивши підприємству роль організаційно-правової форми.

Господарські організації характеризуються низкою ознак, які переважно виводяться з ГК України. Такими ознаками є: наявність статусу юридичної

особи, здійснення нею господарської діяльності та необхідність реєстрації в установленому законом порядку.

Наявність статусу юридичної особи одностайно визнається вітчизняними науковцями найголовнішою ознакою господарських організацій. «Головна відмінна ознака господарських організацій, що поєднує їх в один вид суб'єктів господарювання, – зазначають автори науково-практичного коментаря ГК України, – «полягає у тому, що незалежно від організаційно-правових форм (будь-які підприємства, господарські товариства, кооперативи, господарські об'єднання, органи господарського керівництва), усі вони є юридичними особами» [9, с. 70].

Однак, мабуть, не випадково ця ознака господарської організації з'являється тільки в остаточній редакції ст. 55 ГК України, на етапі узгодження проєктів ЦК і ГК України. Так, В. В. Лаптев у працях пострадянського періоду називав неправильним ототожнення господарюючого суб'єкта з юридичною особою, наводячи як приклад суб'єктів, що здійснюють підприємницьку діяльність без статусу юридичної особи, фермерські господарства [10, с. 44]. В Україні сімейне фермерське господарство також вправі функціонувати без статусу юридичної особи відповідно до Закону України «Про фермерське господарство» від 19.06.2003 р. [16]. І хоча в такому випадку його голова підлягає реєстрації як фізична особа – підприємець, можна стверджувати, що на підставі договору утворюється саме господарська організація, що не є юридичною особою.

Не є юридичними особами структурні одиниці (представництва) іноземних суб'єктів господарювання. Якщо згідно зі ст. 378 ГК України вони не належать до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, ст. 3 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р. визнає їх такими. Ці відокремлені підрозділи легітимуються шляхом реєстрації Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України в порядку, визначеному Інструкцією про порядок реєстрації представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні, затвердженою наказом

Міністерства зовнішніх економічних зв'язків України від 18.01.1996 р. № 30 [11]. Не володіють статусом юридичної особи і холдингові групи.

Другою ознакою господарської організації за ст. 55 ГК України є безпосереднє здійснення нею господарської діяльності. На думку В. С. Щербини, ця ознака «відрізняє її від інших організацій (напр., організацій роботодавців, релігійних організацій, благодійних організацій тощо)» [24, с. 94]. Це висловлювання науковця вкотре демонструє відсутність доктринального розуміння організаційно-правових форм здійснення господарської діяльності. Законодавець тут робить акцент на фактичному здійсненні організацією господарської діяльності. На відміну від цього, в проєкті ГК України пропонувалося інше формулювання: «утворені для здійснення господарської діяльності» [17].

Вказівка на безпосереднє здійснення господарської діяльності виключає з кола господарських організацій ті, що виконують функції управління господарською діяльністю. Такими є холдингові компанії, які здійснюють контроль і управління дочірніми компаніями [Див.: 6, с. 61]. У радянській науці ознакою соціалістичної господарської організації вважалося або ведення нею безпосередньої господарської діяльності, або виконання функцій керівництва господарством, або суміщення цих функцій [20, с. 153]. У ГК України учасники господарських відносин, що здійснюють керівництво господарською діяльністю, виділені в окрему категорію суб'єктів організаційно-господарських повноважень.

Третьою законодавчо закріпленою ознакою господарської організації є її реєстрація в установленому законом порядку. За загальним правилом набуття статусу юридичної особи відбувається шляхом державної реєстрації. Але низка господарських організацій потребує додаткової реєстрації в окремих реєстрах, з чим і пов'язується виникнення у них спеціальної господарської компетенції.

До ознак, закріплених у ГК України, наука господарського права додає визначеність організаційно-правової форми господарської організації і легітимність її існування як суб'єкта господарювання [9, с. 70]. Очевидно, що

всі наведені ознаки тісно пов'язані між собою, зумовлюють одна одну. Так, надання організації статусу юридичної особи відбувається шляхом її державної реєстрації, водночас необхідно обрати організаційно-правову форму юридичної особи, оскільки відомості про неї вносяться до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань. Господарська організація як суб'єкт господарювання наділена господарською компетенцією, обсяг якої здебільшого залежить від обраної організаційно-правової форми. Остання визначається, серед іншого, метою діяльності утворюваної організації (отримання прибутку або досягнення певних соціальних, економічних чи інших результатів). Отже, здійснювати господарську діяльність повинні мати право організації, утворені у визначеній законодавством організаційно-правовій формі, що передбачає господарську компетенцію на здійснення підприємницької або некомерційної господарської діяльності.

Визначення організаційно-правових форм господарських організацій, насамперед некомерційних, є окремою теоретичною проблемою. Сьогодні у багатьох правових системах світу закріплений принцип *numerus clausus* – закритого переліку організаційно-правових форм юридичних осіб, які можуть бути обрані засновниками для здійснення комерційної або некомерційної діяльності. Законодавство України не містить чіткого переліку організаційно-правових форм господарювання. Єдина спроба їх узагальнення зроблена у Класифікації організаційно-правових форм господарювання ДК 002:2004, що затверджена наказом Держспоживстандарту України від 28.05.2004 р. № 97 [13]. Проте в ній перелічено всі існуючі організаційно-правові форми юридичних осіб (у тому числі політична партія, релігійна організація, орган державної влади) і відокремлені підрозділи без статусу юридичної особи. Крім того, цей перелік є невичерпним, оскільки передбачає можливість утворення інших організаційно-правових форм. Отже, цей документ неможливо використовувати з метою систематизації організаційно-правових форм господарських організацій.

Такий стан законодавчого регулювання зумовлює пошуки наукового вирішення цієї проблеми. Так, М. Р. Аветисян у своєму дослідженні наголошує на необхідності законодавчого визначення закритого переліку, *numerus clausus*, організаційно-правових форм господарювання. Вона справедливо вказує, що «нормативна визначеність змісту організаційно-правових форм господарювання, обізнаність суб'єктів господарських правовідносин з переліком і змістом таких форм є гарантією стабільності та передбачуваності взаємовідносин в господарському обігу» [1, с. 88]. Дослідниця пропонує власний перелік організаційно-правових форм підприємництва і некомерційного господарювання [Див.: Там само, с. 101]. Він може стати базою для подальших наукових дискусій стосовно визначення *numerus clausus* організаційно-правових форм господарювання.

У науково-практичному коментарі ГК України за редакцією В. К. Мамутова вказується, що існують труднощі, пов'язані з необхідністю чіткого визначення організаційної форми некомерційного господарювання, зумовлені тим, що некомерційна господарська діяльність може здійснюватися як основна, додаткова або допоміжна. «За таких умов, – вважають науковці, – дана діяльність може здійснюватися практично всіма суб'єктами господарювання» [9, с. 69]. Тут слід уточнити, що не просто всіма суб'єктами господарювання, а взагалі будь-якими, у тому числі й негосподарюючими, суб'єктами. Тому в сучасних дослідженнях спостерігається тенденція до розширення кола суб'єктів некомерційного господарювання і стирання меж між ними і негосподарюючими суб'єктами. До суб'єктів некомерційного господарювання зараховують і об'єднання співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ), і профспілки, і релігійні організації [Див., напр., 8]. На нашу думку, це свідчить про нагальну необхідність уточнення понятійного апарату господарського права, визначення організаційно-правових форм некомерційних господарських організацій та приведення у відповідність до ГК України законодавства, що регулює окремі організаційно-правові форми.

Так, у деяких законодавчих актах, на наш погляд, помилково вживається

термін «підприємницька діяльність». Зокрема, у п. 2 ст. 21 Закону України «Про громадські об'єднання» від 22.03.2012 р. вказано: «громадське об'єднання зі статусом юридичної особи має право здійснювати відповідно до закону підприємницьку діяльність безпосередньо, якщо це передбачено статутом громадського об'єднання, або через створені в порядку, передбаченому законом, юридичні особи (товариства, підприємства), якщо така діяльність відповідає меті (цілям) громадського об'єднання та сприяє її досягненню» [12].

Досліджуючи правовий статус громадських об'єднань, Т. П. Руцинська на підставі положень чинного законодавства доходить висновку про їх можливість безпосередньо здійснювати не тільки некомерційну господарську діяльність, а й підприємницьку діяльність (якщо право здійснювати її закріплено в статуті й вона відповідає меті (цілям) об'єднання та сприяє її досягненню [18, с. 50]. Посилаючись на європейську практику, дослідниця відстоює концепцію «громадського підприємництва», наголошуючи при цьому, що прибуток, отриманий у процесі громадського підприємництва, не може розподілятися між засновниками (учасниками, членами) громадської організації (об'єднання) [Там само, с. 54]. Прибічники такого погляду аргументують свою позицію положенням ч. 3 ст. 53 ГК України, згідно з якою у разі, якщо господарська діяльність громадян або юридичної особи, зареєстрованої як суб'єкт некомерційного господарювання, набуває характеру підприємницької діяльності, до неї застосовуються положення кодексу та інших законів, якими регулюється підприємництво.

Іншої думки дотримується М. Р. Аветисян, яка пропонує таке уточнення редакції пп. 2 п. 2 ст. 21 Закону України «Про громадські об'єднання»: «Громадське об'єднання зі статусом юридичної особи має право отримувати прибуток від здійснюваної господарської діяльності, якщо це передбачено статутом громадського об'єднання, або здійснювати підприємницьку діяльність через створені в порядку, передбаченому законом, юридичні особи (товариства, підприємства), якщо така діяльність відповідає меті (цілям) громадського об'єднання та сприяє її досягненню» [2, с. 90]. Наведений приклад яскраво

демонструє необхідність уточнення та уніфікації понятійного апарату господарського законодавства.

Водночас сьогодні відбувається перехід окремих суб'єктів некомерційного господарювання до кола підприємців. Так, Закон України «Про товарні біржі» в редакції від 19.06.2020 р. [15] скасував заборону на здійснення ними підприємницької діяльності: згідно зі ст. 4 цього Закону товарна біржа здійснює підприємницьку діяльність, має на меті одержання прибутку. Оновлений Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» від 23.02.2006 р. [14] не визначає і статус фондової біржі як некомерційного суб'єкта.

Усе це свідчить про те, що проблема організаційно-правових форм підприємництва і некомерційного господарювання віддзеркалює проблему критеріїв розмежування підприємництва і некомерційної господарської діяльності. І вирішити її можна тільки чітко визначивши сутність некомерційного господарювання. Застосований у ГК України критерій мети здійснення господарської діяльності для виділення двох її видів є складним для застосування, особливо зважаючи на те, що відсутність мети одержання прибутку не свідчить про неможливість його отримання. Тому в науці господарського права прийнято використовувати як додатковий критерій спрямування такого доходу на досягнення мети і завдань некомерційного суб'єкта господарювання та неможливість поділу отриманого прибутку між його засновниками, учасниками, членами.

Автори науково-практичного коментаря ГК України пропонували застосовувати дещо інший критерій розмежування комерційної і некомерційної діяльності, викладений у Системі національних розрахунків. Відповідно до нього: комерційна діяльність включає виробництво продукції або надання послуг на ринку за такою ціною, яка покриває більше половини витрат виробництва; некомерційна діяльність охоплює виробництво продукції або надання послуг, безкоштовних або за цінами, що покривають половину чи менше половини витрат виробництва [9, с. 17].

Визначення господарської організації і некомерційної господарської діяльності у ГК України було першим не лише в законодавстві України, а й інших країн. Отже, цим можна виправдати їх недоліки, цілком погоджуючись із Д. В. Задихайлом у тім, що «ГК України є здебільшого вітчизняним продуктом, що розроблений за короткий термін у нових історичних умовах, і це слід враховувати і концентрувати зусилля на удосконаленні рівня правового регулювання» [4, с. 185].

Висновки. Сьогодні поняття «господарська організація» вживається у ГК України для позначення всього різноманіття господарюючих суб'єктів, наділених статусом юридичної особи. Проте його законодавче закріплення спричинило низку теоретичних проблем, що потребують наукового і законодавчого вирішення. Це проблеми: співвідношення понять «господарська організація» і «підприємство», наявності статусу юридичної особи, визначення організаційно-правових форм господарських організацій, розмежування комерційних і некомерційних господарських організацій та класифікації господарських організацій в цілому.

Визначення поняття «господарська організація» потребує уточнення з урахуванням наступних обставин: у господарському обороті беруть участь деякі господарські організації, що не є юридичними особами; здійснювати господарську діяльність повинні мати право організації, утворені у визначеній законодавством організаційно-правовій формі, що передбачає господарську компетенцію на здійснення підприємницької або некомерційної господарської діяльності.

Поняття господарської організації має стати одним із ключових у господарському законодавстві. Зокрема, окрім видів та організаційних форм підприємств, викладених у ст. 63 ГК України, в ньому необхідно визначити також види та організаційно-правові форми господарських організацій.

Список літератури

1. Аветисян М. Р. Деякі питання організаційно-правових форм підприємництва та організаційно-правових форм некомерційного господарювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 2. С. 87–90. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2019/24.pdf (дата

звернення: 25.10.2021).

2. Аветисян М. Р. Організаційно-правова форма господарювання : дис. ... канд. юрид. наук. Вінниця, 2019. 199 с.

3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Редакція від 06.10.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 25.10.2021).

4. Задихайло Д. В. Господарсько-правове забезпечення економічної політики держави : монографія. Харків : Юрайт, 2012. 456 с.

5. Заруднев Є. О. Поняття суб'єктів господарювання у праві ФРН і ЄС. *Економіка та право*. 2010. № 2. С. 126–131.

6. Лукач І. В. Правове становище холдингових компаній : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 240 с.

7. Мартемьянов В. С. Хозяйственное право. Т. I: Общие положения. Курс лекций. Москва : БЕК, 1994. 312 с.

8. Машковська Л. В. Поняття та класифікація некомерційних суб'єктів господарювання. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2012. № 1 (9). С. 189–199.

9. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / за заг. ред. В. К. Мамутова. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 441 с.

10. Предпринимательское (хозяйственное) право : учебник / под ред. В. В. Лаптева, С. С. Занковского. Москва : Волтерс Клувер, 2006. 560 с.

11. Про внесення змін до наказу Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України від 18.01.1996 р. № 30 : наказ Міністерства економіки України від 15.06.2007 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0730-07#Text> (дата звернення: 25.10.2021).

12. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 р. 4572-VI. Редакція від 22.05.2021 р. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text (дата звернення: 25.10.2021).

13. Про затвердження національних стандартів України, державних класифікаторів України, національних змін до міждержавних стандартів, внесення зміни до наказу Держспоживстандарту України від 31 березня 2004 р. № 59 та скасування нормативних документів : наказ Держспоживстандарту України від 28.05.2004 р. № 97. Редакція від 23.02.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0097609-04#Text> (дата звернення: 25.10.2021).

14. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23.02.2006 р. 3480-IV. Редакція від 05.08.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення: 25.10.2021).

15. Про товарні біржі : Закон України від 10.12.1991 р. № 1957-XII. Редакція від 19.06.2020 р. № 738-IX. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T195600.html (дата звернення: 25.10.2021).

16. Про фермерське господарство : Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV. Редакція від 20.10.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text> (дата звернення: 25.10.2021).

17. Проект Господарського кодексу України від 02.06.2000 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=0891&skl=5 (дата звернення: 25.10.2021).

18. Рущинська Т. П. Господарсько-правовий статус громадських організацій : дис. ... канд. юрид. наук. Вінниця, 2016. 254 с.

19. Текст законопроекту Господарського кодексу України до другого читання. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=0891&skl=5 (дата звернення: 25.10.2021).

20. Хозяйственное право / отв. ред. В. П. Грибанов, О. А. Красавчиков. Москва : Юрид. лит., 1977. 480 с.

21. Хозяйственное право. Изд. 2-е, перераб. и доп. / под ред. В. В. Лаптева. Москва :

Юрид. лит., 1970. 448 с.

22. Хозяйственный кодекс СССР (проект основных положений) / Институт государства и права Академии наук СССР. Сектор хозяйственного права и проблем управления промышленностью. Москва, 1970. URL: <http://laptevvv.ru/library/hozyajstvennyij-kodeks-sssr-1970.html#book-2> (дата звернення: 25.10.2021).

23. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. Редакція від 28.10.2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 25.10.2021).

24. Щербина В. С. Господарська організація. *Велика українська юридична енциклопедія* : у 20 т. Т. 15: Господарське право. Харків : Право, 2019. С. 94–95.

25. Щербина В. С. Суб'єкти господарського права : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 264 с.

Щёкина Е. А., канд. юрид. наук, старший преподаватель кафедры хозяйственного права, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.

e-mail: shchokinaelena@gmail.com ; ORCID 0000-0001-8320-5543

Теоретические проблемы определения понятия «хозяйственная организация»

В статье исследуется понятие «хозяйственная организация», история его закрепления в Хозяйственном кодексе Украины. Проанализированы законодательно определенные признаки хозяйственных организаций и их недостатки. Сформулированы теоретические проблемы, вызванные применением этого понятия в законодательстве. Уделено внимание проблеме организационно-правовых форм хозяйственных организаций. Определено, что сложность формулирования перечня организационно-правовых форм некоммерческих хозяйственных организаций является следствием отсутствия четкого критерия разграничения предпринимательства и некоммерческого хозяйствования.

Ключевые слова: хозяйственная организация; субъект хозяйствования; предприятие.

Shchokina O. O. PhD in Law, Senior Lecturer of the Department of Economic Law, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.

e-mail: shchokinaelena@gmail.com, ORCID 0000-0001-8320-5543

Theoretical problems of defining the concept of «economic organization»

The concept of “economic organization” is known in the science of economic law since Soviet times. However, it did not become widespread and was used only by some scholars. The legal status of economic organizations has not been comprehensively studied in the Ukrainian science of economic law.

The purpose of the article is to set out the theoretical problems of defining the concept of “economic organization” and to outline the directions of their solution.

The term “economic organization” was first used in the draft of the Economic Code of Ukraine of June 15, 2001, submitted to the Verkhovna Rada for the second reading. Today, the definition of this concept is contained in Part 2 of Art. 55 of the Economic Code of Ukraine, according to which economic organizations are legal entities established in accordance with the Civil Code of Ukraine, state, municipal and other undertakings established in accordance with this Code, as well as other legal entities engaged in economic activity and registered in accordance with law.

Economic organizations are characterized by a number of features that are mostly derived from the Economic Code of Ukraine: the status of a legal entity, its economic activity and the registration in the manner prescribed by law.

The concept of “economic organization” is appropriate to denote all the diversity of economic entities, however its usage caused a number of theoretical problems. These include problems of: the relationship between the concepts of “economic organization” and “undertaking”,

the status of a legal entity, the definition of organizational and legal forms of economic organizations, the distinction between commercial and non-commercial economic organizations and classification of economic organizations in general.

The definition of “economic organization” needs to be clarified taking into account the following: in the economic turnover involves some business organizations that are not legal entities; the right to carry out economic activities should have an organization, that formed in the prescribed organizational and legal form, which provides economic competence for commercial or non-commercial economic activities.

Keywords: economic organization; business entity; undertaking.

References

1. Avetytsjan, M.R. (2019). Organizacijno-pravova forma gospodarjuvannja. *Candidate's thesis*. Vinnycja [in Ukrainian].
2. Avetytsjan, M.R. (2019). Dejaki pytannja organizacijno-pravovyh form pidprijemnyctva ta organizacijno-pravovyh form nekomercijnogo gospodarjuvannja. *Jurydychnyj naukovyj elektronnyj zhurnal*, 2, 87–90. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2019/24.pdf [in Ukrainian].
3. Hospodarskyi kodeks Ukraïny vid 16.01.2003 r. № 436-IV. Redaktsiia vid 06.10.2021 r. (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
4. Zadyhajlo, D.V. (2012). Hospodarsko-pravove zabezpechennia ekonomichnoi polityky derzhavy. Kharkiv: Jurajt [in Ukrainian].
5. Zarudnjev, Je.O. (2010). Poniattia sub'iektiv hospodariuvannia u pravi FRN i YeS. *Ekonomika ta pravo*, 2, 126–131 [in Ukrainian].
6. Lukach, I.V. (2008). Pravove stanovyshe holdyngovyh kompanij. Kyiv: Jurinkom Inter [in Ukrainian].
7. Martem'janov, V.S. (1994). Hozjajstvennoe pravo. Vol. I: Obshhie polozenija. Kurs lekcij. Moscow: BEK [in Russian].
8. Mashkovs'ka, L.V. (2012). Poniattia ta klasyfikatsiia nekomertsijnykh sub'iektiv hospodariuvannia. *Visnyk Vyshchoi rady yustytzii*, 1 (9), 189–199 [in Ukrainian].
9. Naukovo-praktychnyi komentar Hospodarskoho kodeksu Ukrainy. (2004). V.K. Mamutov (Ed.). Kyiv: Jurinkom Inter [in Ukrainian].
10. Predprinimatel'skoe (hozjajstvennoe) pravo. (2006). V.V. Laptev, S.S. Zankovskij (Eds.). Moscow: Volters Kluver [in Russian].
11. Pro vnesennia zmin do nakazu Ministerstva zovnishnykh ekonomichnykh zv'iazkiv i torhivli Ukrainy vid 18.01.1996 r. № 30: nakaz Ministerstva ekonomiky Ukrainy vid 15.06.2007 r. № 179. (2007). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0730-07#Text>.
12. Pro hromadski ob'iednannia: Zakon Ukrainy vid 22.03.2012 r. 4572-VI. Redaktsiia vid 22.05.2021 r. (2021). URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text.
13. Pro zatverdzhennia natsionalnykh standartiv Ukrainy, derzhavnykh klasyfikatoriv Ukrainy, natsionalnykh zmin do mizhderzhavnykh standartiv, vnesennia zminy do nakazu Derzhspozhyvstandartu Ukrainy vid 31 bereznia 2004 r. № 59 ta skasuvannia normatyvnykh dokumentiv: nakaz Derzhspozhyvstandartu Ukrainy vid 28.05.2004 r. № 97. Redaktsiia vid 23.02.2021. (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0097609-04#Text>.
14. Pro rynky kapitalu ta orhanizovani tovarni rynky: Zakon Ukrainy vid 23.02.2006 r. 3480-IV. Redaktsiia vid 05.08.2021 r. (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.
15. Pro tovarni birzhi: Zakon Ukrainy vid 10.12.1991 r. № 1957-XII. Redaktsiia vid 19.06.2020 r. № 738- XII. (2020). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T195600.html.
16. Pro fermerske hospodarstvo: Zakon Ukrainy vid 19.06.2003 r. № 973-IV. Redaktsiia vid 20.10.2021 r. (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>.
17. Proekt Hospodarskoho kodeksu Ukrainy vid 02.06.2000 r. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=0891&skl=5 [in Ukrainian].
18. Rutsynska, T. P. (2016). Hospodarsko-pravovi status hromadskykh orhanizatsii.

Candidate's thesis. Vinnycja [in Ukrainian].

19. Tekst zakonoproektu Hospodarskoho kodeksu Ukrainy do drugogo chytannja. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=0891&skl=5 [in Ukrainian].

20. Hozjajstvennyj kodeks SSSR (proekt osnovnyh polozhenij). (1970). Institut gosudarstva i prava Akademii nauk SSSR. Sektor hozjajstvennogo prava i problem upravljenja promyshlennost'ju. Moscow. URL: <http://laptevvv.ru/library/xozyajstvennyj-kodeks-sssr-1970.html#book-2> [in Russian].

21. Hozjajstvennoe pravo. (1970). 2-d ed. V.V. Laptev (Ed.). Moscow: Jurid. lit. [in Russian].

22. Hozjajstvennoe pravo. (1977). V.P. Gribanov, O.A. Krasavchikov (Eds.). Moscow: Jurid. lit. [in Russian].

23. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy vid 16.01.2003 r. Redaktsiia vid 28.10.2021 r. (2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

24. Shherbyna, V.S. (2019). Hospodarska orhanizatsiia. *Velyka ukraïnska yurydychna entsyklopediia*. (Vol. 1–20); Vol. 15: Hospodarske pravo. Kharkiv: Pravo, 94–95 [in Ukrainian].

25. Shherbyna, V.S. (2008). Sub'iekty hospodarskoho prava. Kyiv: Jurinkom Inter [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 21.11.2021 р.

